

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Vilnius atveža Škėmą

Dar taip neseniai Lietuvos teatrų scenose parodyti Antano Škėmos veikalai nebuvo galima ne sapnuoti. O štai dabar Vilniaus akademinių teatrų, vienas iš pirmųjų Lietuvoje, ne tik saviems žiūrovams yra ta išeivijos rašytoją pateikęs, bet Škėmos spektaklius atveža ir į jo tragiškos žūties kraštą — Ameriką, į mūsų čionykštes auditorijas.

Kaip žinome, Lietuvos teatrai pastaraisiais metais jau yra pastatę ne vieną išeivijos dramaturgų veikalą. To paties Škėmos ten publikos jau yra matytas ne tik pas mus dabar atvežamas „Pabudimas“, bet ir „Žvakidė“. Tenyškiai žiūrovai jau yra matę net ir Algirdo Landsbergio „Penkis stulpai turgaus aikštėje“. Tai vis kadaise čia premijuotos, enkavedistiniai ir aplamai okupaciniam siaube dar likusį žmoniškumą išbandančios dramos. O jau kopija Lietuvoje į sceną ir Kosto Ostrausko „Lozorius“ ir to paties Algirdo Landsbergio „Sudiev, mano karaliau“. Žodžiu, iki pastarųjų metų buvęs uždraustas vaisius dabar ragaujamas su pasiskoningimu, nustatant jo rūgštumo ir saldumo laipsnį, išnokinio pakankamumą bei aplamai išeivijos dramaturgiškos šakos vertę. Taip ir norisi klustelėti: „Na, o kaip?“

Ir į tą „kaip“ turbūt geriausias atsakymas yra šio mėnesio Vilniaus akademinio dramos teatro gastrolių su Antano Škėmos „Pabudimu“ Los Angeles vasario 10 ir 11 d., St. Petersburg vasario 22 d. ir Chicago Jaunimo centre vasario 24 ir 25 d. Juk paprastai ne koks mėgėjiškas, bet profesionalus teatras savo repertuarui renkasi tai, kas atrankos yra verta ir kas išskirtinai yra verta parodyti net už vandenyno.

O kad Lietuvos teatrų kūrybingumo lygis nėra žemesnis už pasaulines teatrinių pastangų viršūnes, jau turėjome progos įsitikinti, kai Chicago Tarptautinio teatro festivalio proga 1988 metais į Ameriką Jaunimo teatras atvežė Eimunto Nekrošiaus režisuotus Antano Čechovo „Dėdė Vania“ ir V. Korostylio „Pirosmi, Pirosmi“. Spektakliai buvo tokie puikūs, kad Jaunimo teatras pakartojamai yra pakviestas ir į šių metų Chicago Tarptautinį festivalį, kuris tęsis nuo gegužės 23 iki liepos 1 dienos. Šiemet festivalin Lietuvos teatras atveža Šekspyro „Karalių Lyra“. Gal ir nebologai, kai, reprezentuodamas Lietuvą ir pasaulinėje arenoje galynėdamasis su garsiausiais kitų šalių teatrais, atsiveža taipgi pasaulinės dramaturgijos šedevrų pastatymus. Yra tada su kuo palyginti. Va, ir šiemet su tuo pačiu „Karaliu Lyru“ reprezentuojasi festivaly ir anglų teatrai.

Vis dėlto mums patiems maloniau, kai iš Lietuvos atvežamas lietuvis autorius, dar labiau čionykštis, išeiviskasis Antanas

Škėma. Tada išeivija ir Lietuva tartum susisiečia ne vien rankomis, bet ir kūrybiniu gyvastingumu. Traukia pagaliau ir Vilniaus akademinio teatro vardas, kuris perėmė ir iki šių dienų pratęsė dar laisvės metų Vilniaus valstybių teatro veiklą. O su „Pabudimu“ spektakliu nemažiau intriguoja ir režisieriaus Jono Vaitkaus pavardė. Smalsumą žadina ir visi spektaklio aktoriai: Aldona Januškaitė, Adolfas Večerškis, Saulius Siparis, Juozas Kisielius ir Algimantas Zigmantavičius.

Tenka dar pridurti, kad „Pabudimas“ angliskam vertime buvo Amerikoje vaidinamas ir Arts Club Theatre trupės New Yorke ir kitur. Jų spektaklį mačiusi recenzentė Žita Lebedžiūtė-Krukoniene, be kita ko, rašo: „Teatras... Kur slypi jo paslaptis? Tiek amžių sugebantis pakylėti žmogų virš kasdienybės, apvalyti jo sielą, padaryti jį geresniu nors akimirkai. Taip galvojau važiuodama namo iš talentingai pastatyto ir suvaidinto Antano Škėmos „Pabudimo“. Taip seniai neteko pergyventi teatro „stebuklo“. [...] Dar niekada taip aiškiai nesijautė esantis su savo tauta. Dar niekada jaunesnieji taip nebraukė ašarų už žmonių patirtas kančias siaubingais „drakono“ laikais (Drugo kultūrinis priedas, 1989.5.27).

Tikrai panašų, o galbūt dar stipresnį katarsi pergyvens žiūrovai, stebėdami mums vilniečių

Ką galėtų Lietuva ir išeivija kartu?

Lietuvoje neseniai pasirodė Liūto Mockūno sudaryta, kartu su jo įvadinio straipsniu, knyga — straipsnių rinkinys *Egzodo literatūros atšvaitai: Išeivių literatūros kritika 1946-1987*. Ta proga „Vagos“ leidyklos vyriausias redaktorius Aleksandras Krasnovas Vilniuje plačiau kalbėjosi su Liūto Mockūnu apie jo paruoštą knygą, apie išeivijos literatūros kritiką bei galimybes Lietuvos ir išeivijos bendroms pastangoms leidybiniame darbe. Čia spausdinamas ištisas šio pokalbio tekstas.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Pirmiausia, kaip atsirado pati knygos idėja?

LIŪTAS MOCKŪNAS: Sumanymas nėra mano. Grįžęs iš 1985 metų Santaros-Sviesos suvažiavimo, Algimantas Bučys parašė *Metmenų* redaktoriui Vytautui Kavoliui ir man laiškus, kad jam kilusi idėja išleisti Lietuvoje išeivijos kritikos straipsnių knygą apie išeivijos literatūrą. Ta idėja Lietuvoje susilaukusi pritarimo. Paprašytas pagalvoti apie kritikos antologijos sudarymą, nieko nelaukdamas stvėriausi darbo. Žinojau, kad kiti žmonės, kurie galėtų tą atlikti, buvo užsiėmę kitokiais darbais, o aš pats anuo metu buvau praradęs savo, kaip inžinieriaus, tarnybą ir turėjau laisvo laiko. Proga parodyti Lietuvos skaitytojui šį tą apie išeivijos literatūros procesą buvo

vijos literatūros procesą buvo tokia viliojanti, kad negalėjau delsti ir laukti, kol kiti pradės šį darbą. Taip pat ir situacija Lietuvoje anuo metu atrodė tokiam sumanymui palankesnė. Anot Vytauto Kazakevičiaus (*Svytury*), atsiradus progai išsamiau supažindinti Lietuvos skaitytoją su išeivijos literatūra, reikia ja kiek imanoma greičiau pasinaudoti, nes gyvenimas toks permainingas...

Šios knygos sudarymas nebuvo vieno žmogaus darbas. Savo pasiūlymais ir patarimais prisidėjo Vytautas Kavolis, Violeta Kelertienė, Kazys Bradūnas ir kiti. Ta pačia proga norėčiau ypač padėkoti Violetai Kelertienei, Broniui Vaškeliui ir Albertui Zalatoriiui už įvado perskaitymą ir vertingus patarimus.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Žinau, kad dabartinį pavaldą knygą igijo ne iš karto. Kokius etapus ji praėjo?

LIŪTAS MOCKŪNAS: Šventa teisybė. Pradžioje buvo norima, kad į knygą būtų dedami „geriausių kritikų apie geriausią literatūrą“ straipsniai. Tačiau tai ideali situacija. Ne visi geri kritikai yra rašę apie visą gerą literatūrą. Vėliau, kaip žinai, atėjo iš „Vagos“ pageidavimas — mano nuomone, visai pagrįstas, — kad knyga nebūtų vien išeivijos literatūros „Festschrift“ (iškilmių aktas), bet kad būtų parodytos ir jos pakalnės bei nuopolių. Čia buvo gera proga įvesti į antologiją tokius žurnalistinio profilio kritikus kaip Algirdą Titų Antanaitį, Kęstutį Keblį ir save patį. Žurnalistai labiau mėgsta pliekti gyvenimo ir literatūros negeroves. Pagal kitus „Vagos“ pageidavimus bandžiau rasti medžiagos apie jaunųjų išeivijos rašytojų problemas ir išeivijos knygų leidybinį procesą. Taip atsirado knygoje Živilės Bilaišytės straipsnis ir *Akiračių* pasikalbėjimai su Ateities ir Algimanto Mackaus knygų leidimo fondų pirmininkais. Taigi antologija prasplėtė ir pajavirėjo.

Neužmirštini ir konjunkturniniai momentai. Pradžioje knygos sąranga ir galbūt likimas priklausė nuo to, kas buvo straipsnių autoriai ir apie ką jie rašys. Žinoma, apie Tomą Venclovą anuomet nebuvo galima nė galvoti, nors be jo straipsnio apie Henriko Radausko kūrybą neįsivaizduojų jokios išeivijos kritikos antologijos. Vėliau patyriau, jog nepriimtini nei Algirdo Landsbergio straipsniai, nei straipsniai apie jį. Buvo gaila prarasti Landsbergio recenziją apie Bernardo Brazdžionio poeziją — vienintelį knygų straipsnį apie šio poeto kūrybą. Tačiau aukščiau minėti antologijos profilio praplėtimai bei komunikacija su leidėjais apie šiuos dalykus reikalavo daug laiko. Šiuo atveju laikas „dirbo“ antologijos naudai: per porą metų pasidarė laisvesnis kultūrinis ir visuomeninis Lietuvos gyvenimas. Persitvarkymo sąlygomis į knygą sugrįžo Algirdo Landsbergio recenzijos ir straipsnis apie jį, galėjau įdėti ir minėtą Tomo Venclovos straipsnį apie Henriko Radausko poeziją. Taigi antologijos apimtis pasidarė tokia, kokios būčiau pageidavęs. Jeigu



Liūtas Mockūnas Vilniuje

ši knyga būtų leidžiama Vakarose — nieko nekeisčiau.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Knyga pradėta rengti prieš porą metų, o pasirodė tik dabar. Tuo nenoriu priekaištauti tau kaip knygos sudarytoji, nes žinau, kaip energingai ėmei to darbo. Tai greičiau priekaištas mums, „Vagos“ leidyklai. Ir vis dėlto — kas trukdė, kas lėtinio darbą iš vienos (išeivių) ir iš kitos (Lietuvos) pusės?

LIŪTAS MOCKŪNAS: Svarbiausias darbo trukdytojas buvo ryšiai. Siųsdamas medžiagą ar laišką „Vagai“, jausdavausi kaip Kolumbas ruošdamasis atrasti Ameriką — nežinia, kada siuntinys nueis, ar viskas pasieks adresatą. Kai kurie straipsniai dingę kelyje, pvz., Antanaitio. Buvo problemų ir su tavo laiškais — registruoti laiški eidavo du, tris mėnesius. Nežinau, kodėl taip yra. Kai kuriuos dalykus tekdavo tikslinti transatlantiniais pasikalbėjimais telefonu.

Mūsų pusėj problemų lyg ir neturėta. Visus legalius reikalus su autoriais išsiaiškinom tau atvykus į Čikagą. Kaip bombos sprogimo laukiau pakeistų ar perredaguotų tekstų, tačiau tau atvykus pamačiau, kad visi pakeitimai kalbinio pobūdžio. Tad atslūgo ir ši grėsmė.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Savo ruožtu papildyčiau, kad mūsų vėžiškas paštas iš tiesų įvaro alergiją tarptautiniam bendravimui. Kartais mūsų valdininkai bando suversti kalnę „tarptautiniam paštui“, atseit mes nekalti. Bet tai akiplėšiškas melas. Tarp normalių užsienio valstybių pašto ryšys normalus ir stabilus — tą tikriausiai ir tu patvirtintum. Manau, viena iš svarbiausių priežasčių — absurdiškiausia ryšio centralizacija. Tarptautinis paštas eina per Maskvą (kaip ir apskritai susiekimas lektuvais). Ten munitinės ir įstaigos, tikrinančios laiško turinį, perkrautos, be to, lietuvių kalbą mokančių žmonių ne per daugiausia — štai tau ir eilės, štai ilgi laukimo mėnesiai. Padėtis tikriausiai nepasikeis tol, kol Respublika neturės tiesioginio susisiekimo su pasauliu lėktuvais, kol neturės politinio ir kultūrinio savarankiškumo (dabar kiti už mus nusprendžia, ką galima įsileisti į Lietuvą, o ko negalima).

Tavo nerimas laukiant „bombos sprogimo“ — paredaguotų tekstų — nebuvo nepagrįstas. Prisipažinsiu, kad, gavusi tavo ir Algimanto Bučio pasiūlymą išleisti šią knygą, „Vaga“ sukvietė ekspertų būrelį sumanymui

aptarti. Ir dauguma buvo už tai, kad opesnes tekstų vietas (pavyzdžiui, sąvokas „bolševikinė okupacija“, „miško broliai“, „partizanai“ ir kt.) siūlytume autoriams keisti, „pašvelninti“ atsižvelgti į kitoki, tarybinį skaitytoją (tarsi jis būtų koks mulkis, visiškai nesugaudantis, kas yra kas). Bučys ir aš protestavome prieš tokią pasiūlymą, suprasdami, kad taip iš karto pasmerkiame knygą žlugti. Tik piktavališ žmogus negalėjo nesuprasti, kad, pavyzdžiui, Henrickas Nagys, Algirdas Landsbergas ar bet kuris kitas kritikas nesileis maitojamas tarybinės cenzūros. Todėl pradėjome vilkinti laiką, per kurį pavyko įtikinti vadovus, kad būtina tekstus spausdinti be jokių pakeitimų, išskyrus kalbinius. Čia jau, kaip pats sakai, mums ir laikas padėjo.

Bet grįžkime prie pačios knygos. Ji prasideda Alfonso Nykos-Niliūno 1946 metų straipsniu ir baigiasi 1987 metų publikacijomis. Ar iš to galima daryti išvadą, kad knyga yra pilna ir objektyvi išeivių literatūros kritikos antologija?

LIŪTAS MOCKŪNAS: Antologija, sudaryta vieno žmogaus, negali pretenduoti į objektyvumą. Reikšti pretenzijas į objektyvumą gali tik antologijos, sudarinėjamos prestižinių literatūros institutų ar mokslo įstaigų. Nors, teisybė pasakius, ir toms prestižinėms įstaigoms ne visada pavyksta būti objektyvioms. Vieno žmogaus sudaryta antologija priklausė nuo atrankos principų, pažiūros ir literatūros proceso, netgi įsitikinimų.

Vladas Kulbokas savo bibliografinio pobūdžio knygose apie išeivijos kritiką *Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje* (I ir II t.) yra suminėjęs daugiau kaip penkiasdešimt žmonių, dirbusių šioje srityje Vakaruose nuo pokario metų. Tai įspūdingas skaičius. Tačiau visų jų nesudėsi, pagaliau ir nėra reikalo. Geriau į antologiją įdėti keletą ar daugiau gero kritiko straipsnių, negu juos paaugoti, kad tilptų Jono Rašeivos detalus romano turinio atpasakojimas ar pagraudenimai, kaip rašyti tėvynės meilę skatinančias eiles ir išlikti doru lietuviu.

Sudarant antologiją, man rūpėjo akcentuoti tai, kas išeivijoje savita, o ne archyvinės lietuviybės puoselėtojų išmonė. Pasitraukę iš Lietuvos, jie „nieko nepamiršo ir nieko neišmoko“, gyvendami atsivežtą iš Lietuvos prietarų gete, praradę bet kokią savikritiškumą ir užsislendę aplinai nuo juos supančio Vakarų pasaulio. Kad izoliacija nuo pokarinės Vakarų kultūros gresia (Nukelta į 2 psl.)



Antanas Škėma (1911-1961)

Vytauto Maželio nuotrauka

Šiame numeryje:

Vilniaus akademinis dramos teatras atveža Antano Škėmos „Pabudimą“ • Aleksandro Krasnovo ir Liūto Mockūno pokalbis apie išeivijos literatūrą ir kritiką • Lapkričio sinoikija Lietuvoje • Povilo Gaučio ir Stasio Santvaro „Italijos balsai“ lietuviškai • Fotografijos paroda Vilniuje • Nuomonės ir pastabos

Lapkričio sinoikija Marijampolėje, Kaune ir Vilniuje

Religijos filosofijos ir bažnytinės muzikos pavasaris, lapams baigiant kristi

KĖSTUTIS TRIMAKAS

Kaip naują Lietuvos padėties laisvėjimo ženklą tenka paminėti Lapkričio sinoikija, įvykusią praėjusių metų lapkričio 11-19 dienomis. Kas būtų galėjęs tokio suvažiavimo tikėtis Lietuvoje kad ir prieš dvejus metus? Tai religijos filosofijos bei bažnytinės muzikos temomis viešas suvažiavimas Marijampolėje, Vilniuje ir Kaune. Jo rengiamajame komitete tarp vietinių filosofų bei kompozitorių randame Sąjūdžio, komunistinės valdžios, dvasininkų bei išeivijos atstovų pavardes. To renginio mecenatais minimi: Lietuvos vyskupų konferencija, Vilkaviškio vyskupija, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis, LTSR Kultūros ministerija, Lietuvos kompozitorių sąjunga, Marijampolės miesto vykdomasis komitetas, Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras Kaune, „Atgimimo“ bendrovė, Lietuvos „Žinijos“ draugijos Vilniaus miesto organizacijos valdyba ir *Katalikų pasaulio* redakcija. Tokiam margam komitetui rengiant ir tokioms įvairioms organizacijoms bei įstaigoms remiant, neišvengiamai susilaukiama įdomių situacijų, kaip kad ir Kaune (komunistinio) politinio švietimo rūmų salėje, pro plačius langus žvelgiant į Laisvės paminklą, po savotiškai besišypsiančio Lenino bareljefu girdint balsus pasisakančiųjų už atkūrimą Lietuvos Katalikų Mokslo Akademijos Lietuvoje ir už teologijos filosofijos fakultetą Vytauto Didžiojo universitete.

Šio suvažiavimo kuklesnė pradininkė buvo surengta prieš metus, taip pat Lapkričio sinoikijos vardu („sinoikija“ graikų kalba reiškia subuvimą, bendrą gyvenimą). Tai Marijampolėje ir Liudvinave LTSR Kompozitorių sąjungos ir Lietuvos vyskupijų Bažnytinės muzikos komisijos surengtas suvažiavimas su idėjinio konservatoriumu bei muzikine programa.



Atstatytieji Trys kryžiai Vilniuje 1989 m. birželio mėn. 14 d. — V. Kapočiaus nuotrauka

Prie kompozitorių-muzikų prisijungus filosofams, dabartinė Lapkričio sinoikija buvo išplėsta į aštuonias dienas. Jos leidinio įvade lyg nusakomi šio subuvimo idealai ar gairės: iš filosofų cituojamas Stasys Šalkauskis: „Krikščioniškoji religija, dieviška savo kilme ir universali savo turiniu, turi kultūrai skatinamosios, vedamosios ir atbaigiamosios reikšmės... Turėdama absoliutinę neįlygstamąją vertę, ji teikia kultūrai aukštesnės prasmės bei vertės ir atbaigia ją realizuodama tai, ko

kultūra neįstengia realizuoti, nors ilgisi giliausiomis savo aspiracijomis“; iš kompozitorių — M.K. Čiurlionis: „Kur tiesa, Viešpatie? Jau einu, einu. Išdėstai prieš mane savo stebuklus ant rausvų kalnų viršūnių, ant pilkai žalsvų uolų, fantastinių, kaip užburtų karalaičių rūmai. Arčiau einantieji aiškiai regl, bet tie, kurie prie upės arba lauke tebėra, kuomet jie išvys tuos tavo stebuklus? O tie, kurie nėra iš miško dar neišėjo? Man jų gaila, Viešpatie! Jie negreit išvys tuos

tavo stebuklus, kuriuos taip dosniai aplink eikvoji“.

Bažnytinė muzika

Muzikos programa susidėjo iš dviejų dalių: bažnytinės muzikos valandų Marijampolėje ir Liudvinave lapkričio 11-12 dienomis, pakartojamų ir papildomų naujomis pajėgomis Vilniuje ir Kaune lapkričio 14-20 ir idėjinio konservatoriumo Marijampolėje lapkričio 11. (Marijampolėje, deja, nebuvau, nes pusantrą parą praleidau Maskvos aerouoste, laukdamas lėktuvo į Vilnių, padengta tirštais rūkais, stebėdamas repeticijas bulgarų jaunimo šokių ir dainų grupės, su manim — pakeliui į Vilnių — įstrigusios.)

Marijampolėje lapkričio 11 dieną Šv. Mykolo bažnyčioje programą atliko chorai ir vargonai. Lietuvos radijo ir televizijos vaikų choras (vadovas A. Girzijauskas, vargonininkas A. Dainienė) atliko kun. G. Sakalausko penkis liturginius etudus; Vilniaus Katedros jaunimo choras (vadovė A. Savickaitė) — A. Klovos giesmes Marijai; A. Kairio Mišių giesmes giedojo Marijampolės Česlovo Sasnausko vardo mišrus choras (vadovas kun. G. Sakalauskas, vargonininkas V. Barkauskas); M.K. Čiurlionio „Sanctus“ ir „Kyrie eleison“ vargonais grojo G. Kviklys, o G. Kuprevičiaus „12 apaštalių ir Jėzus“ — N. Dainienė.

Lapkričio 12 dieną buvo surengtos dvi bažnytinės muzikos valandos: viena — Liudvinavo Šv. Liudviko bažnyčioje, kita — Marijampolėje Šv. Mykolo bažnyčioje. Pirmojoje — J.S. Bach'o preludės ir fuga „Es dur“ (vargonininkas G. Kviklys), W.A. Mozart'o Bažnytinės sonatos (smuiku J.R. Dvarionas ir P. Juodišius, vargonais G. Kviklys) ir Francis Poulenc Mišios G-dur (giedojo Lietuvos Valstybinės konservatorijos kamerinis choras, vadovaujamas C. Radžiūno). Antrojoje — J.S. Bach'o Fantazija ir fuga C-moll (vargonininkas G. Kvik-

lys), W.A. Mozart'o Bažnytinės sonatos (smuiku J.R. Dvarionas ir P. Juodišius, vargonais G. Kviklys), giesmės Marijai (giedojo kun. J. K. Matulionis ir kun. L. F. Blynas) ir Poulenc'o Mišios B-dur (giedojo Lietuvos Valstybinės konservatorijos kamerinis choras).

Lapkričio 14 dieną Vilniaus Katedroje ankstyvesniųjų bažnytinės muzikos atlikėjų programa buvo papildyta Vilniaus Mokytojų namų kameriniu choro (vadovas L.V. Lopas) giesmėmis. Lapkričio 15 dieną Kauno katedroje buvo atlikti lietuvių kompozitorių kūriniai: Juozo Naujalio Preludės ir malda (vargonininkas G. Kviklys), Česlovo Sasnausko „Skubink prie kryžiaus“ (solistė G. Apanavičiūtė, smuiku J.R. Dvarionas, vargonais G. Kviklys), kun. G. Šukio „O salutaris Hostia (solistas kun. J.K. Matulionis, vargonininkas G. Kviklys), Vlado Jakubėno „De profundis“ (giedojo Marijampolės Česlovo Sasnausko choras, vadovaujamas G. Sakalausko, vargonavo V. Barkauskas), Broniaus

Kutavičiaus „Prutena“ (smuiku J.R. Dvarionas, varpais B. Kutavičius, vargonais G. Kviklys) ir A. Kairio Mišių giesmės (giedojo Marijampolės Česlovo Sasnausko mišrus choras. Paskutinėje bažnytinės muzikos valandoje lapkričio 19 dieną Vilniaus katedroje be ankstyvesniųjų atlikėjų B. Vasiliauskas vargonais pagrojo Česlovo Sasnausko fugą „Kyrie de Angelis“, kun. G. Sakalausko „Domine, clamavi ad Te“ ir M.K. Čiurlionio „Kyrie eleison“.

Konservatoriume „Kūryba ir religija“ buvo svarstomos kelios temos: J. Juzeliūnas — „Bažnytinės muzikos prigimties ypatumai“, V. Gerulaitis — „Bažnytinė muzika ir romantiškoji pajauta“, A. Pečiulytė (iš Lenkijos) — „Gričio choralo raida“, E. Gedgaudas — „Žmogaus dvasinių metų išraiška muzikoje“, R. Goštautienė — „Tarp ilgesio ir vilties“ ir G. Gapšys — „Muzikos sakralumo prielaidos“.

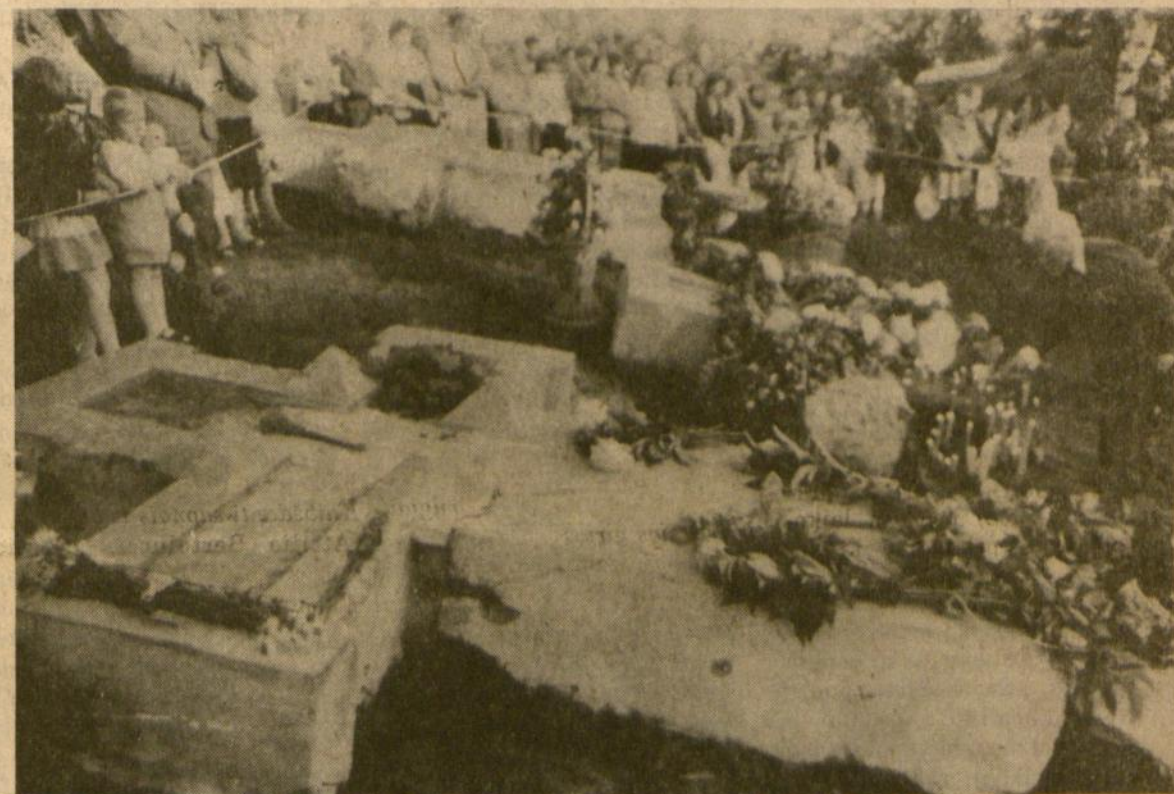
Religijos filosofijos programa

Programos rengimo komitetas nesitenkino vietinėm mokslo žmonių pajėgom, bet kvietė iš Vakarų — tiek išeivijos lietuvių,

tiek kitataučius iš Europos ir Amerikos. Kvietimai buvo gan vėlyvi. Tad daugelio vietinių pasikaitininkų tarpe matyti tik keli nevietiniai: keli kitataučiai iš Europos, Lenkijos, Austrijos ir Vakarų Vokietijos, ir tik vienas lietuvis iš Jungtinių Amerikos Valstijų (Kęstutis Trimakas; programoje įrašytas Antanas Paškus dėl sveikatos negalėjo atvykti). Du lietuviai iš Vakarų negavo vizos.

Plati religijos filosofijos programa buvo padalyta į keletą sekcijų:

Teologija. Kun. Kęstučiui Trimakui, kaip svečiui iš Vakarų, buvo suteikta proga pateikti ilgesnį paskaitą: „Jėzus Kristus, kaip Dievo meilės ir gailestingumo apreiškimas žmonijos istorijoje, naujai atskleistas Marijos Valtortos „Žmogaus-Dievo poemoje““. Kun. Česlovas Kavaliauskas svarstė netradicinį priėjimą prie teologijos — „Netiesinė teologija“, kun. Vytautas Sidaras — Katalikų Bažnyčios atsakymą klerikalizmo ir triumfalizmo „II-ojo Vatikano Susirinkimo teologiniuose akcentuose“. Po toėjo du istorinio pobūdžio pranešimai: (Nukelta į 4 psl.)



Trijų kryžių kalne, Vilniuje, 1989 m. birželio mėn. 14 d. — nugriautųjų senųjų kryžių liekanos.

V. Kapočiaus nuotrauka

Ką galėtų Lietuva ir išeivija kartu?

(Atkelta iš 1 psl.)

lietuvių tautai atsilikimu, jie net nepagalvojo. Norėjau atkreipti Lietuvos skaitytojo dėmesį į tai, kas išeivijos kritikoje yra naujo ir įdomaus — į lankininkus, egzistencialistus, šiandien universitetuose dirbančius kritikus. Manau, kad jų didžiausias įnašas į išeivijos kritiką. Kiti tik gromulavo tai, ką buvo išmoko nepriklausomoje Lietuvoje, apraudojami sunkia „tremtinio dalia“, kaip buvo įprasta sakyti po Antrojo pasaulinio karo, nors tai dalia, palyginus su likusiuoju Lietuvoje likimu, nebuvo tokia jau sunki. Tiems, kuriems rūpi mano pažiūrų archeologija — dalyvauju nekonformistinėje Santaros Šviesos sąjūdžio veikloje ir reiškiausiu itin kritiškame *Akiračių* mėnraštyje.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Antologijoje nėra vyriausios kartos literatūros kritikų, pradėjusių rašyti dar nepriklausomoje Lietuvoje ir ypač energingai pasidarbusių pirmuoju pokario dešimtmėčiu: Aisčio, Ambrasevičiaus, Griniaus, Vaičiulaičio. Kodėl? LIŪTAS MOCKŪNAS: Apie tai šiek tiek rašau antologijos įvade, tad nenoriu kartotis. Alfonsas Nyka-Niliūnas Jono Aisčio *Raštų* pirmajame tome, kurio jis yra vienas redaktorių, sako (žr. „Jono Aisčio poezijos paraštėje“): „Nektos tėvynės ilgesys nepagimdė šedevrų. Priešingai, poezijoje atsiras tolydžio vis daugiau ir daugiau posmų, nevertų kadaise magiškos jo plunksnos, savo lygiu nebeprašakančių vidutinio

populiarios patriotinės poezijos lygio... Dar būtų galima pridėti, kad ir visų kitų reikšmingiausių tos pačios generacijos poetų — Kazio Borutos, Bernardo Brazdžionio, Antano Miškinio, Salomėjos Nėries — likimai buvo panašūs į Aisčio: jie visi išgyveno vienokią ar kitokią tremtį ir visi jie savo poezijos aukštumas (vėliau retai kada bepaktartas) pasiekė dar nepriklausomoje Lietuvoje“. Prie to galiu tik pridėti savo „Amen“. Panašus buvo ir kritikų likimas, tik nežinau, ar jų aukštumos, pasiektos nepriklausomoje Lietuvoje, prilygo poetiškosioms. Vyresniosios kartos kritika išeivijoje rašyta prieštaringai, kaip visuomeninio pobūdžio, dažnai pabrėžianti moralinį momentą ir politines aktualijas. Pavyzdžiui, rinkdamasis apžvalginį straipsnį apie išeivijos poeziją turėjau dvi galimybes — Antano Vaičiulaičio „Lietuvių literatūra svetur“ ir Viktorijos Skrupskelytės „Egzodo poezijos suoliai“ iš antologijos *Lietuvių literatūra svetur* ir Viktorijos Skrupskelytės. Vaičiulaičio straipsnis perdėm impresionistiškas, aprašomojo-informacinio pobūdžio. Skrupskelytės straipsnis analitiškas, įžvalgus, jį pateikia keletą originalių atradimų.

Jono Griniaus atvejis kitoks. Šis žmogus išeivijoje pripildė net tris storus kritikos tomus. Žinau, kad Lietuvoje apie jo estetines pažiūras spausdinami straipsniai mokslininkų žurnaluose (pvz.,

LTSR Mokslo Akademijos darbuose), rašomos daktarinės disertacijos. Būtų gerai, kad studiozai Lietuvoje, prieš pasinerdami į Jono Griniaus estetines filosofijas gilumas, pagaltotų, kodėl jis iki nullo nuvertino ir po šimto metų tebelaikomą pasaulinės literatūros šedevrą Gustave Flaubert *Madame Bovary*. Taip pat James Joyce *Ulysses*. Tolstojus kadaise visiškai sumenkino Šekspyras. Bet argi tai rimta kritika? Algirdas J. Greimas prieš dvidešimt penkerius metus *Metmenyse* rašė, jog „keliolikos metų patyrimas rodo, kad nė su vienu J. Griniaus pasisakymu dar nebuvau sutikęs“. Delija Valiukėnaitė labai tiksliai apibūdino Jono Griniaus kritikos metodą *Metmenyse* — literatūra Griniui yra tik religijos tarnaitė. Baisu, kai literatūra pradeda kam nors tarnauti — religijai, ideologijai ar net tautai. Lietuvos skaitytojas geriau žino, kas dėl to atsitinka. Literatūra tarnauja nebent kalbai, kuria ji rašoma. Ir tam yra ribos, kaip kadaise parodė ginčas tarp lietuvių kalbininkų ir rašytojų. Manau, pakaks aiškinti priežastis, kodėl į antologiją nepateko Jonas Grinius. Tačiau jeigu kada nors būtų leidžiama akademinė išeivijos kritikos antologija — Jonui Griniui palikčiau kertę kaip kuriozui.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Kurie iš publikuojamų kritikų tau labiausiai patinka ir kodėl? Jei diplomatiniais sumetimais nenorėtum atsakyti į šį klausimą,

ma, tai aš jį pakeisiu: kuriuos straipsnius laikai tiksliausiais (pagal meniškumo vertinimą) ir įtaigiausiais (pagal kritiko literatūrinį meistriškumą, minties jėgą, originalumą)? LIŪTAS MOCKŪNAS: Persirėtes per penkiasdešimties metų slenkstį, pagaliau suvokiau didelę tiesą — iki savo gyvenimo galo nepajėgsiu perskaityti visų geidžiamų knygų ir ilgų straipsnių. Anksčiau žavėdavaisi sudėtingomis analizėmis, narpliojančiomis „naujojo romano“ plonybes ar pasakotojo-skaitytojo santykio raidą prozos veikale. Dabar laikau tobula kritika, kur trumpame straipsnyje keliais sakiniais atskleidžiama veikalo esmė. Mėgstu eseištinę kritiką, kurioje atsispindi kritiko minties gūvas, samojis, pasaulio ir literatūros pažinimas, erudicija — tai yra visos savybės, kurios daro žmogų civilizuoja būtybę. Impnuoja, pvz., Edmund Wilson'o kritika. Sutinku, kad eseištinė kritika kartais yra paviršutiniška ir kad jai sunku lygintis su gilia detalizuota analize. Tačiau moksliniu bagažu apkrauta kritika dažnai veda į specializaciją. Manau, apskritai tos specializacijos šiandien yra per daug ir per daug straipsnių, kur vienas specialistas rašo kitam. Kadangi nesu kritikas profesionalas, o inžinierius, galiu save lepinti tokiais mėgėjams skirtais malonumais kaip eseištika. Išeivijos kritikos antologijoje skaitytojas ras ir trumpų straipsnių, ir eseištikos, ir mokslinių analizų. Gal tas rodo sudarytojo pastangas būti objektyviu?

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Mano nuomone, be reikalo kuk-

liniesi, nuolat vadindamas save kritiku mėgėju. Tavo straipsniai ir šioje knygoje, ir išeivijos periodikoje (nors nuolat ją skaityti nei aš, nei mano kolegos neturėjome galimybių) gana įžvalgūs, vertinimai tikslūs ir tikrai kritiški.

Ivadiniamame straipsnyje lygini išeivijų literatūros ir Lietuvoje sukurtus literatūros meninio brandumo kreives. O jei palyginatum literatūros kritikos raidos kreives nuo pokario iki šių laikų? LIŪTAS MOCKŪNAS: Teisybė, išeivijos literatūros pajėgumo kreivė jau ilgą laiką eina žemyn. Kritikos reikalai sudėtingesni. Sunku jas lyginti. Septintojo dešimtmečio antrojoje pusėje kritika Lietuvoje labai pagyvėjo. Tačiau netrukus prasidėjo stagnacijos ledynmetis, atsirado daug uždraustų zonų ir kritikai buvo priversti kalbėti užuominomis. Iki persitvarkymo laikų Lietuvos kritikai turėjo paisyti stalinietiško socrealizmo kanonų. Nuo tų apribojimų labai nukentėjo kritikos teorinė plotmė.

Išeivijos kritika, bėgant metams, suprofesionalėjo ir pasikaustė madingomis vakarietiškomis teorijomis, tačiau tapo izoliuota ir išstumta iš viešojo gyvenimo, kai išeivija nustojo domėtis lietuviška knyga. Manau, kad šiuo metu geriausias išeivijos kritikai (Greimas, Kavolis, Silbajoris, Venclova ir kiti) neatsilieka nuo Lietuvos kritikų, tik... mažai rašo apie lietuviškas knygas. Nėra, nes lietuvių literatūra nėra pagrindinis jų pragyvenimo šaltinis.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Kaip vertini šiuo metu atsiradusias Lietuvos bei išeivijų literatūros ir kultūrinių bendravimo

galimybes? Ar neplanuojate ko nors panašaus į šią knygą ateityje? Kaip atrodo bendrų knygų leidimo ir platinimo šiaip ir anapus Atlanto galimybės? Kokią matai kliūtis ir sunkumus? LIŪTAS MOCKŪNAS: Bendravimo galimybės yra geriausios, negu bet kada buvo. Siūlau rengti bendras kritikų konferencijas Lietuvoje ar Vakaruose aptarti paskirus rašytojus, veikalus ar temas. Iniciatoriais galėtų būti Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Vilniaus universitetas ar Lituanistikos institutas išeivijoje. Konferencijų medžiaga būtų galima išleisti atskiromis knygomis. *Literatūrai ir menai, Pergalei* reikėtų reguliariai pradėti recenzuoti dėmesio vertas išeivijos knygas. Kitas projektas — keistis knygų parodomis: Lietuvos knygų parodą surengti University of Illinois at Chicago, o išeivijos leidyklų parodą Vilniaus universitete. Susirašinėju šiuo reikalu su jūsų vadais. Iki šiol sunkiai einasi.

Apie bendrą knygų leidimą ir platinimą jau yra tekę aiškintis su jūsų žmonėmis. Didžiausia kliūtis iš jūsų pusės yra „Meždonarodnaja kniga“ Maskvoje, kuri kontroliuoja Lietuvos knygų prekybą su užsieniu ir nori pasilaikyti didžiausią uždirbtą dolerių dalį. Tą kliūtį, atrodo, būtų galima apeiti, įkuriant priekinę tarptautinę bendrovę. Iš mūsų pusės didžiausia kliūtis būtų ribota knygos paklausa išeivijoje. Gal ją būtų galima paskatinti, leidžiant idomias knygas?

Dabar apie išeivijos kritikos antologijos išleidimą pas mus. Pirmiausia, mūsų kritikai labai

kuklūs žmonės ir apie tokį akiplėšišką žingsnį kaip kritikos antologijos organizavimą net nepagalvoja. Mūsų leidėjai neprapatę prie kritikos knygų. Pirmenybė, kaip visuomet, grožinės literatūros leidybai — nepaisant, kokio lygio ji būtų. Šios antologijos idėjos skatintojai Lietuvoje ir „Vagos“ leidykla nusipelnė didelės visų padėkos vien už minties rėmimą, kad tokia antologija apskritai reikalinga. Apie išeivijos kritikos antologiją dažnai pagalvoju. Ją turėtų rengti keli žmonės. Knygai turėtų būti parašytas išsamus akademinis įvadas, kiekvienas kritikas turėtų būti atskirai aptartas, akcentuojant jo kritikos pobūdį, įtakas ir t.t. (tą galėtų atlikti patys kritikai). Šios knygos parengimas ir išleidimas kainuotų daug pinigų ir pareikalautų laiko. Pas mus tokius užmojus kartais finansuoja Lietuvos Fondas. Aš pats nė nebandyčiau jį kreiptis, nes nerealu tikėtis, kad Fondas paremtų kažkokio liberalo akiratininko sumanymą. Manau, finansų atsirastų, jeigu kritikos antologijos organizavimu susidomėtų katalikiškos pakraipos literatas. Pas mus yra virtęs trafaletu posakis — „Ko negali padaryti Lietuva, darykime išeivijoje...“ *Egzodo literatūros atšvaitų* išleidimo proga norėčiau šį trafaletą apversti aukštyn kojom — „Ko negali, nesugeba ar kuo nesidomi išeivija — darykime Lietuvoje“.

ALEKSANDRAS KRASNOVAS: Siūlau daugiau sumanymų įgyvendinti bendromis jėgomis. Dėkoju už pokalbį. Linkiu sėkmės tau ir tavo knygai šiaip ir anapus Atlanto!

Pluoštas naujosios italų poezijos lietuviškai

Povilo Gaučio italų poezijos vertimų antologija „Italijos balsai“

PETRAS MELNIKAS

Pastaraisiais dešimtmečiais italų poetams pradėjus laimėti Nobelio literatūros premijas (Salvatore Quasimodo – 1959, Eugenio Montale – 1975), rašė man Povilas Gaučys, *Draugo* ir *Aidų* tuometiniai redaktoriai prašė jo paruošti vertimų iš jų kūrybos. Susidarius didokam vertimų pluoštui, jis ryžosi išversti ir kitų italų poetų po keletą eilėraščių sumanytai būsimai antologijai. Čia svarbi vieta teko kitam didžiajam šio šimtmečio italų poetui, Giuseppe Ungaretti (1888–1970), kurio kūrybos Povilas Gaučys nemažai yra išvertęs. (Beje, Ungaretti poeziją premijavo University of Oklahoma leidžiamas *Books Abroad* žurnalas, dabartinis *World Literature Today*.) Dabar šie vertimai pasirodė knygos pavidalu – *Italijos balsai: italų poezijos antologija* (Chicago: Rūta, 1989). Vertėjas pateikia ir į antologiją įtrauktų 27 autorių trumpas biografijas. Knygą redagavo Stasys Santvaras, švelnų viršelį jai sukūrė dailininkas Vytautas K. Jonynas.

Vertėjas savo įvade supažindina skaitytoją su italų poezijos istorine raida. Viduramžiais poezijai reikėjo išsivaduoti iš įsistiprinusios Italijoje lotynų kalbos. Čia pirmakaimis buvo šv. Pranciškus Asyžietis, Dante, Petrarca. Vėliau – Ariosto, Torquato Tasso, o 19-ame šimtmetyje – Vittorio Alfieri, Alessandro Manzoni, Giacomo Leopardi, Giosue Carducci ir romantikai Giovanni Pascoli. Knyga pradeda nuo Gabriele D'Annunzio (1873–1938) poezijos laikotarpio, o joje prieinama iki Nobelio premijas laimėjusių mūsų šimtmečio antroje pusėje.

Dauguma poetų rašė įvairiomis poetinėmis manieromis, tad sunku juos rūšiuoti. Vertėjas rūšiuoja šio šimtmečio poetus, neversdamas ir į antologiją neįtraukdamas tik kai kurių (pvz., futurologo Filippo Tommaso Marinetti, 1876–1944). Jo rūšiavimas panašus į 1982 metais pasirodžiusio E. Bignani kišeninio vadovėlio, kuriame randi, kad iki Pirmojo pasaulinio karo dominavo dvi poetinės manieros: *crepuscolari* (sutemų, mistiško sentimentalumo), kurią reiškė poetai Corazzini, Martini, Govoni ir Moretti, ir *futuristai* su herojiška gyvenimo samprata, novatoriškumu (kaip Marinetti). Buvo ir avangardistų, rondistų (pagal žurnalą *Rondine*) ir *strapaesani* (gal kiek panašių į mūsų „kaimo berno“ poetus).

Po Pirmojo pasaulinio karo atsirado grynai ir hermetiška lyrika. Tai Umberto Saba, Nobelio laureatų Eugenio Montale ir Salvatore Quasimodo, premijuotojo Giuseppe Ungaretti kūryba, be to, Clemente Rebora, Vincenzo Cardarelli ir daugelio kitų. Šalia jų buvo nemaža ir tradicionalistų. Vertėjas iš pastarųjų parinko Sibilla Aleramo, Ada Negri, Corrado Govoni.

Bet toks rūšiavimas daug nepasako, skaitant patią poeziją. Antologijos eilėraščiuose daug idomių gamtos, peizažo apibūdinimų (ypač Gabriele D'Annunzio detalizuota gamta). Štai keli pavyzdžiai:

Girdi? Lietus krinta ant vienišios augmenijos su pastoviu šnarėjimu, jis kinta, atsitrenkęs į lapų didesnę ar mažesnę platumą. (Gabriele D'Annunzio, „Lietus pušynėlyje“, p. 20)

Ir dumbliai ir putos, ir mėlyna gėlmė, kurioje visad alkana žuvėdra žvejoja, greta pilkos, atskiestos akių, širdies ir minties spalvos – pakrantėse kraunasi trąša



Povilas Gaučys

Jono Tamulaičio nuotrauka

išlikusiom pasaulio sėklom. (Bartolo Cataffi, „Išvykimas iš Greenwich“, p. 158)

Arba Balilla Calzolari „Lietuviškos odės“ pradžia, kurios vertėjas yra Stasys Santvaras:

Laukų pagairei, kur noksta rugiai ir tyliosios girios viršūnėmis dangų pasiekia, – gūdžioj ramybėj tik fleitos sužeisti garsai atkyla per lauką... (p. 178)

Šiai poezijai yra būdingos nuotaiką išsukiančios detalės, aprašymai, kur gamta ar jos

išskirtinis vaizdas yra paveikę poetą savo garsais, muzika, jūros rauda:

Mane pažadino tavo vieniša daina, Liūdnoji spalio drauge, mįslingoji pelėda.

Buvo naktis, Knibždanti sapnais it bitem... (Attilio Bertolucci, „Spalio naktis“, p. 135)

Arba: *medis plakėsi ir langą vaiduoklinėm rankom, – jūra buvo it baugi rauda; žemai, pakrantėje, sunkiai alsuoja akmenys,*

putom apliejami... (David Maria Turoldo, „Vėjuota diena“, p. 142)

Apie meilę pasisakoma atsiminimais, mylimosios-mylimojo apibūdinimu ar apibendrintu tvirtinimu, kad meilė suteikia žmogui viltį (pvz., Mario Luzi):

Dabar prisimenu tave, tokį tolimą, tave, kuris taip dažnai bučiuodavai mano rankas.

Dabar aš pati jas glamonėju savo lūpom. (Sibilla Aleramo, „Mano rankos“, p. 59)

Dino Campana eilėraštyje „Genovos moteris“ sako:

Savo plaukuose tu man atnešei Truputį jūros dumblių ir kvapą vėjų,

Kurie atskuba iš toli, atbėga Sunkūs nuo karščio tavo bronziniam kūne... (p. 43)

Žmogaus sielvartas, desperacija ar kančia dažnai vaizduojama kitokiomis priemonėmis, tik kartais sugretinama su gamtovaizdžiu:

Kildamas išilgai sustingusių slankstelių blankiais ir nebyliais šiurpuliais, šis pamišimas išiskverbia ir mano smegenis,

tai tu, kuris į mane įsikverbi. (Ada Negri, „Pamišimas“, p. 31)

... Kančia, kaip ežero vanduo, virpa ir tave skandina. Vandeniui bėga ratilai. Tu leidi jiems išnykti. Esi žemė ir mirtis. (Cesare Pavese, „Esi žemė ir mirtis“, p. 126)

Taigi mirtis... Poezijos apie mirtį italų poezijoje yra daug parašyta, ypač Ungaretti, parašiusio net „Himnų mirčiai“, Umberto Saba – „Pelenai“ ar Vincenzo Cardarelli „Visa kartojasi“:

Meile, žėrintis išganyme, Mane slegia būsimieji metai. Netekeis ištikimos lazdos, Paslysiu į juoda vandeni, Nesulaukęs gailesčio. (Nukelta į 4 psl.)

Vertėjų balsai

MILDA PALUBINSKAITĖ

Povilo Gaučio sudaryta ir Stasio Santvaro redaguota knyga *Italijos balsai: italų poezijos antologija* įsijungia į jau gausią pasaulinės literatūros lietuviškų vertimų biblioteką. *Italijos balsai* yra labai skaitytinas rinkinys – ne tik tiems, kurie ieško gero įvado į italų poeziją, bet ir tiems, kurie jau gerokai susipažinę su to krašto literatūrinio lobio. Rinkinys prasideda su šv. Pranciškaus Asyžiečio „Saulės giesme“, žymiausiu iš ankstyvų pavyzdžių grožinės literatūros italų kalba, ir tęsia lyrinę kelionę iki šio šimtmečio.

Eilėraščių atranka remiasi modernių laikų poetais, be kurių, aišku, bet kokia italų poezijos antologija nebūtų patenkinama: Montale, Ungaretti, Pavese, tarp kitų. Bet *Italijos balsai* pasižymi įtraukimu ir mažiau žinomų poetų, kurių kūryba pajavina ir padaro įdomesnį visą šį rinkinį. Skaitytojai verta įsidėmėti, kad nors veikalas įtraukia šv. Pranciškų ir D'Annunzio, iš esmės tai yra moderniosios italų poezijos antologija, kurioje daugiausia dėmesio skiriama pokario laikotarpiui.

Gaučio ir Santvaro vertimai yra grakštūs. Nors jie sąžiningai laikosi arti originalo, rinkdamiesi žodžius, simbolius bei gramatines formas, tačiau vertėjai taip pat ir kuria poeziją lietuvių kalba. Galima būtų teigti, jog tai yra svarbiausias poezijos vertėjo uždavinys, ir šiame veikale autoriai apdovanoja skaitytoją keliais skambiais žodinio grožio momentais.

Montale eilėraštis „Citrinmedžiai“ (I limoni) pasižymi savo įvaidžių paprastumu ir intensyvumu. Paskutinėse eilutėse poetas apibūdina staigų žvilgsnį į citrinmedžius, kuris nuaidi stebėtojo sieloje:

O krūtinėje skardi saulės aukso trimto giesmė.

Priebalsių ir balsių kartojimas padaro šį vertimą vykusį. Ir tai tik geras pavyzdys vertėjo meno, kuris įdvasina *Italijos balsus*. Mane maloniai nustebino, kad kai kuriais atvejais net yra išlaikomas originalo rimas – čia ypatingas pavyzdys būtų Corrado Govoni parašytas „San Remo jūra ir aguonos“ (Il mare di San Remo e i rosolacci).



Povilo Gaučio ir Stasio Santvaro naujosios italų poezijos antologijos „Italijos balsai“ viršelis – dailininko Vytauto K. Jonyno.

IŠ „ITALIJOS BALSŲ“

Giuseppe Ungaretti

ITALIJA

Aš esu poetas vienbalsis šauksmas esu svajonių grumstas Aš esu vaisius nesuskaitomų prieštarų skiepiu prinokusių šiltadaržių. Bet tavo tautą nešioja toji pati žemė kuri ir mane nešioja Italija Aš tavo kareivio uniformoje išsiuosi lyg tai būtų mano tėvų lopšys. („Italia“)

TU ESI KAIP ŽEMĖ

Tu esi kaip žemė, kuriai niekas nedavė vardo. Tu jau nieko nebelaiki, vien tik to žodžio, kuris turi pakilti iš gelmių, pakibti, kaip vaisius, ant šakų. Ir štai atleikia vėjas. Sausi ir negyvi daiktai tave erzina, ir vėjas juos nusineša. Džiūsta sėnariai ir seni žodžiai. Tu drebi net ir vasara. („Tu sei come una terra“)

ITALIJOS BALSAI. Italų poezijos antologija. Sudarė ir išvertė Povilas Gaučys. Redagavo Stasys Santvaras. Viršelis – Vytauto K. Jonyno. Chicago: Rūta, 1989. Spaudė Mykolas Morkūno spaustuė Chicagoje. 200 puslapių.

Cesare Pavese

VASARA

Štai švyti sodas tarp žemų ūkio mūrų, sausa žolė ir saulė čia lėtai degina žemę. Tai šviesa atspindi jūrą. Tu alsuoji tą žolę. Glostai plaukus ir kurstai atsiminimus.

Esu matęs daug nukritusių vaisių, pasislėpusių kvepiančioj žolėj, kurią pažįstu. Ir tu virpi nuo kraujo sujudimo. Tu kraipai galva, tarsi čia pat būtų įvykęs stebuklas, ir tas stebuklas būtų tu. Regima ta pati ugnis tavo akyse ir šilti prisiminimai.

Klausk. Žodžiai, kuriuos girdi, tave švelniai paliečia. Tavo aprimusiam veide spindi ryški mintis, savo šešėliu tau aptemdo jūros šviesą. Tavo veide žėri gūdi tyła, slegianti širdį sunkiu senu skausmu, it į kvepiančią žolę andai nukritę vaisiai. („Estate“)

RAMYBĖ

Vynuogės prisirpusios, laukai suarti, Kalnas išsineria iš debesų. Ant vasaros dulkinų veidrodžių Krinta šešėliai. Tarp sugrūbusių pirštų Žėri šviesi Toluma. Su kregždėm išskrenda Ir paskutinė kančia. („Quietate“)

Eugenio Montale

NEREIKALAUK ŽODŽIO

Nereikalauk iš mūsų žodžio, iš visųusių aptariančio žmogaus beformę sielą, kuris ugnies raidėmis ją išaiškintų ir būtų žėrintis kaip žibuoklė, pasimetusi dulkinoj pievoj.

Ak, žmogau, kuris nueini pilnas įsitikinimo, visų ir savo paties draugas, niekini savo šešėlį, kurį dienos kaitra atšviečia ant yrančio mūro!

Nereikalauk iš mūsų teigimu, galinčių tau atverti pasaulį, tenkinsis keletu susuktų ir kaip šaka sudžiūvusių skiemenų.

Mes tegalime tau pasakyti, kas mes nesame ir ko nenorime. („Non chiederci la parola“)

MANO MOTINAI

Dabar, kai putpelių choras tave guodžia amžinam mieg, tu ar dai laimingą gretą bėgant į Mesco vynuogyno kalvą: dabar, kai kova gyvųjų labiau niršulinga, tu išsivėli kaip šešėlis iš apvalkalo (ir tai ne šešėlis, o brangiausiaj, tai ne tai, ką tu tiki), kas dabar tave globos? Paliktas takas nėra kelias, vien tik dvi rankos, vienas veidas, tos rankos, tas veidas, gyvenimo žygdarbis, kuris ne kitoks, o tas pats, vien tik jis tave kelia į dausas, pilnas sielų ir balsų, kurių tarpe tu gyveni; ir troškimas, kurį tu palieki, taip pat yra tavo žygdarbis, skendintis kryžių šešėliuose.

(„A mia madre“)

Salvatore Quasimodo

MŪSŲ LAIKŲ ŽMOGUS

Tu esi likęs iš akmens durklo ir amžiaus, mano laiko žmogau. Tu esi buvęs urve su savo nelemtais sparnais, su mirties saulės laikrodžiais.

– Aš tave mačiau – ugnies vežime, prie kankinimo ratų. Tave mačiau: tai buvai tu su savo tiksliais mokslais, skirtais naikinimui, be meilės, be Kristaus. Tu ir vėl žudei, kaip visad, kaip žudė tavo tėvai, kaip žvėrys, kurie pirmą kartą tave matė.

Ir šis kraujas turi tą patį kvapą, kaip ir tą dieną, kai brolis savo broliui tarė: „Eisime į laukus“. Ir šis atkaklus šaltas aidas pasiekė tave, tavo kelionės vidurdienį. O sūnau, užmiršk kraujo debesis, pakilusius nuo žemės, užmiršk tėvus: jų kapai nugrimzdę ir pelenus, juodi paukščiai, vėjai dengia jų širdis. („Uomo del nostro tempo“)

MALDA Į LIETŲ

Malonūs dangaus kvapai žolyne, ankstybo vakaro lietus. Nuogas balse, aš tave girdžiu: išvarginta širdis tavėje randa pirmąjį saldų vaisių ir atgaiva; tu mane pažadini, nebyly jaunuo, stebindamas kitu gyvenimu ir kitokiu judesiu

staigiais prisikėlimais, kuriuos tamsa ištaria ir perkeičia. Te dangiško laiko kančia tviska šviesoj ant plačių vandenu; tviska mūsų širdim, atvirom žemės gelai.

(„Preghiera alla pioggia“)

Jungtinė Lietuvos ir išeivijos fotografijos paroda Vilniuje

KAZYS DAUGĖLA

1989 m. lapkričio 14 dieną Vilniaus Dailės parodų rūmų didžiojoje salėje buvo atidaryta jungtinė Lietuvos ir išeivijos lietuvių fotografų paroda. Ji buvo skirta dviem jubiliejams pažymėti: 150-oms fotografijos metinėms ir dvidešimtosios nuo Lietuvos fotografų susibūrimo į šiuo metu vadinamą Lietuvos Fotomenininkų sąjungą.

Dėl žinomų priežasčių išeivijos lietuvių fotografų nuotraukomis Lietuvoje pradėta domėtis vos prieš kelerius metus. Algimantas Kezys ir Jonas Dovydenas pasirodė Lietuvoje su mažesniais nuotraukų rinkiniais, o 1988 metų rugsėjo mėnesį Kauno Fotografijos galerijoje su pilna 154 eksponatų personaline paroda pasirodė Kazys Daugėla. Jo nuotraukose buvo rasta iki šiol Lietuvoje nežinoma prieškarinio laikotarpio ir išeivių stovyklinio gyvenimo vertinga informacija. Tais pačiais metais Lietuvos fotografai gausiai ir sėkmingai pirmos ir antros premijų laimėtojai dalyvavo 17-oje Lietuvių fotografijos parodoje Chicagoje. Ryšiams plėtojantis, 1989 m. lapkričio mėnesį vykusioje parodoje Vilniuje buvo pavadinta „sudėtinų dalių apžvalginė“. Puikioje parodų rūmų salėje buvo iškabintos 68 Lietuvos fotomenininkų 146 rinktinės nuotraukos, o iš išeivijos atsiųstieji 48 fotografai iš JAV, Brazilijos, Kanados, Norvegijos, Olandijos, Vokietijos ir Australijos. Jie atsiuntė 1,014



Susitikimas su Lietuvos fotografais Vilniuje — Kazys Daugėla (stovintis) kviečia Lietuvos fotografus į 1990 metų rudenį Chicagoje įvyksiančią metinę Lietuvių fotografijos parodą, kurios tema — „Šventė“. Kairėje — Antanas Sutekus, Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas. Dešinėje — svečiai fotografai iš Jungtinių Amerikos Valstijų: Jonas Dovydenas, M. Jasevičius ir Vytautas Maželis.

Algimanto Žižūno nuotrauka

nuotraukų, iš kurių buvo iškabinta 280.

Tą parodą rengė Lietuvos Fotomenininkų sąjunga kartu su Tėviškos draugija. Svečių teisėmis į Vilnių buvo pakviesti ir atvyko fotografai M. Jasevičius iš Chicago, Vytautas Maželis iš New Yorko, Jonas Dovydenas iš Lenox, Massachusetts, ir Kazys

Daugėla iš Bedford, New Hampshire. Jų sutikimu, apgyvendinimu ir išleidimu kruopščiai rūpinosi Tėviškos draugija ir Fotomenininkų sąjungos atstovai Saulius Paukštys. Be šių fotografų iš JAV dar buvo kvieistas išeivijoje pirmaujantis kompozicines fotografijas menininkas Algimantas Kezys. Deja, jis

negavo vizos, o Lietuvos fotografai jo laukė pasigedę.

Ši apžvalginė paroda buvo Fotomenininkų draugijos pirmininko Antano Sutekus ir jaunosios kūrėjų fotografų Sauliaus Paukščio pastangomis puikiai suorganizuota. Pasikalbėjimai su svečiais fotografais buvo įrašyti televizijos kronikoje, radijo žiniuose ir

laikraščių skiltyse. Per susitikimus su Lietuvos fotografais Kaune ir Vilniuje Kazys Daugėla aiškino ir rodė savo parodinių nuotraukų skaidres. Ilgesni pasikalbėjimai fotografinėmis temomis ir sparciai besikeičiančiomis dienos aktualijomis įvyko Kauno Žemės ūkio akademijoje, Vilniaus Tremtinių bendrijoje ir Tėviškos draugijoje.

Saulius Paukštys, aptardamas tą parodą, pasakė, kad „visi organizavę šią parodą — ir mes, ir tautiečiai tolybėje, supratome nepaprastą jos svarbą tolesniam lietuvių fotografų bendravimui, Lietuvos fotografijos vystymuisi“. Iš Vilniaus ši paroda perkeliama į kitus Lietuvos miestus.

Nuotraukų montavimas ir pakabinimas buvo pavyzdingas. Tik pasigesta nors ir kukliausia forma išspausdinto parodos katalogo. Priežastis — popieriaus trūkumas. Prieš metus Kaune įvykusios Kazio Daugėlos parodos 84 puslapių katalogas buvo išspausdintas vos prieš šios parodos atidarymą ir pardavinėjamas lankytojams.

Organizatorių vardu Saulius Paukštys rašo: „Ši paroda negali pilnai atspindėti visos lietuvių išeivių fotografijos vyksmo. Tačiau tai, kad ši paroda įvyko, liudija, kad pradeda įvykti susvetimėjimo, atsiribojimo ledai. Tikimės, kad ši paroda suartins ir perkels į aukštesnį lygmenį mūsų bendravimą“.

kaitės sociologinė analizė.

Kviesdami paskaitininkus iš Vakarų, rengėjai norėjo sulaukti naujų idėjų. Žinoma, jų norai pilnai nebuvo išpildyti, tačiau pradžia padaryta. Ateinančioje sinoikijoje galima tikėtis gausios mokslininkų dalyvavimo iš Vakarų ir didesnio jų įnašo.

Paskaitos buvo visuomenės gausiai lankomos, ypač studentų. Gera, kad organizatoriai planuoja išspausdinti pranešimus atskiru leidiniu. Svarbiausia, kad pradžia padaryta. Ant tos pradžios galima statyti toliau: ne vien metinės Lapkričio sinoikijos, bet ilgainiui ir pastovia, nenutrūkstama veikla planuojamame Religinės filosofijos ir bažnytinio meno centre Vilniuje.

atsakymų. Jiems, valdžios varžtams atsileidus, religijos filosofija yra tapusi naujos laisvės ir naujos prasmės ieškojimo laukas. Tiesai aptarti, prasmei išvėgti buvo ieškomi atspirties taškai. Tarp tokių atspirties taškų suminėta: „būties patirtis“ (Vytautas Ališauskas), „vieta paslapčiai“ (Algirdas Saudargas), pasitikėjimas (Tomas Sodeika), „kuris gyvenimo būdas geresnis“ (Algirdas Degutis).

Trečia, lietuvių tauta savame krašte stovi naujoje eroje. Nebebus taip, kaip buvo. Bet kaip yra dabar? Tas klausimas rūpi daugeliui. Dabartinei padėčiai aptarti šiame suvažiavime buvo skirta nemaža dėmesio. Labiausiai įsidėmėtina Eglės Laumens-

Lapkričio sinoikijos tolimesnė ateitis. Organizatoriai išreiškė savo pasiryžimą rengti panašaus pobūdžio Lapkričio sinoikijas kasmet. Ateityje tikimasi gausios mokslininkų dalyvavimo iš Vakarų. Iniciatoriai taipogi kėlė mintį Vilniuje steigti Religijos filosofijos ir bažnytinio meno centrą nuolatinei veiklai plėsti. Tai minčiai įgyvendinti buvo sudaryta iniciatyvinė grupė.

Religiniai renginiai

Prie muzikinės bei idėjinės programos derinosi religiniai renginiai: suvažiavimo pradžioje lapkričio 11 dieną Marijampolės Šv. Mykolo bažnyčioje Palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio palaikų pagerbimas, suvažiavimą atidarant Vilkaviškio vyskupui J. Žemaičiui; vėliau, lapkričio 15 dieną kardinolo Vincento Sladkevičiaus aukojamos iškilmingos šv. Mišios Kauno katedroje, o paskutinį dieną, lapkričio 19, vidurdienio atlaidų pamaldos prie Vilniaus Aušros Vartų bei vakarinės Mišios Vilniaus Katedroje.

Žvilgsnis atgal ir į priekį

1989 metų Lapkričio sinoikija jau tolsta į praeitį. Organizatoriai turėjo drąsos ir ištvermės gan trumpu laiku surengti dėmesio vertą suvažiavimą. Kaip būtų galima jį charakterizuoti?

Pastebėjus šios savybės: idėjinio subuvimo, idėjinio ieškojimo ir Lietuvos idėjinės padėties aiškinimosi.

Pirma, tai buvo idėjinė sinoikija, suburtas su atitinkama platforma. Užtenka pažūrėti į programą, kiek ir kokios temos buvo paliestos bei nagrinėtos. O tose temose neretai buvo ieškomi santykiai ir ryšiai, kad ir tarp senosios baltų religijos ir krikščionybės (Algirdas Patackas), tarp katalikybės ir lietuvių tautinės savimonės (Dalia-Marija Stančienė) ir net tarp komunistinės ideologijos ir religijos (bendražmogiškos vertybės — Gediminas Kirkilas). Sugestija ateičiai: diaalogui išvystyti padėtų simpoziumai ir koreferentai.

Antra, nemaža religijos filosofijos paskaitininkų pranešimuose kėlė sau klausimus ir ieškojo

(Atkelta iš 2 psl.)

kun. Vaclovo Aliulio „Teologijos mokslo raida 20-ame amžiuje“ ir kun. Leono Lešinsko „Kun. dr. Jakštas-Dambrauskas — teologas“. Prie šios sekcijos priskirtina vėliau Kaune įdomiai pateiktą kun. D. Valentio „Šiuolaikinė Šv. Rašto tyrinėjimo metodika“.

Religijos filosofija. Šios didžiausios sekcijos pranešimus galima suskirstyti į šias grupes: 1. Religijos filosofijos mokslas: prof. Kurt Wuchterl — „Religijos filosofija: metodai, tikslai“, prof. Bronius Kuzmickas — „Religijos filosofijos ir teologijos santykis“ ir kun. Stanislovas Kovalčikas — „Dievo filosofijos hermeneutika“.

2. Tikėjimo ir religijos pamatai bei problemos: Vytautas Ališauskas — „Būties šventumas kaip religinės patirties problema“, Tomas Sodeika — „Tikėjimas filosofinės antropologijos požiūriu“, Jadvyga Mizinska — „Religiniai egzistencializmo aspektai“, Arūnas Sverdiolas — „Religija, kultūra ir refleksija“, Algirdas Degutis — „Religijos kalba ir jos suprantamumo problema“, Audrius Šulcas „Senos ir naujos abejonės dėl tikėjimo“.

3. Religijos idėjinė padėtis Lietuvoje: Romualdo Ozolo „Žinojimas ir tikėjimas Lietuvos kultūros perspektyvoje“, Gedimino Kirkilo taikingas žvilgsnis į „Komunistinės ideologijos ir religijos santykį Lietuvoje (istorinis požiūris)“, Dalios-Marijos Stančienės ieškojimas ryšių — „Katalikybė ir lietuvių tautinė savimonė“ ir įžvalgi Eglės Laumenskaitės sociologinė krikščionijos dabartinėje Lietuvoje analizė, pavadinta „Religija ir kultūra“.

4. Likusios temos, galėjusios būti ir kitur: dr. Helmuto Arnašaus „Nuo Adomo ir Ievos...“ ir kun. Ričardo Mikutavičiaus „Visuomenės mokslų raida Katalikų Bažnyčios požiūriu“.

Religijos filosofijos istorija. Šios sekcijos pranešimuose buvo gvildinami atskirų filosofų požiūriai

(Atkelta iš 2 psl.)

koku nors klausimu: Laimutė Jakavonytė-Gavrilėnienė — „Augustinas apie blogio žmogų kilmę ir prasmę“, Krystyna Swiecicka — „Protas ir tikėjimas Paskalio Mintyse“, Basia Nikiforova — „Berdiakovo dvasinės laisvės koncepcija“, Nikolaus Halmer — „Friedrich Nietzsche apie krikščionybę“, Kęstutis Dubnikas — „David Tracy katalikiškasis modernizmas“, Leonarda Jakentaitė — „Psichanalitinė šventumo interpretacija“, Aleksandras Dobryninas — „Dievo egzistavimas — moralinio argumento ontologinė prielaida“. Įdomus ir artimas Paul Richard Blum'o žvilgsnis į praeitį — „Jėzuitų filosofinės studijos Vilniuje 17-ame šimtmetyje“.

Etninė kultūra. Du pranešimai svarstė senovės religiją: Algirdo Patacko „Baltų religija ir krikščionybė“, ir Gintaro Beresnevičiaus „Senosios lietuvių religijos pagrindinis postūkis“. Du kiti pranešimai lietė krikščionybę: Algirdas Saudargas plėtojo „Krikščionybės vietą istorijos o Algimantas Muzikevičius aptarė „Katalikiškų apeigų plitimo Lietuvoje istorines ypatybes (13-18 a.)“.

Vėliau iš JAV atvykęs prel. Vytautas Balčiūnas painformavo suvažiavimo dalyvius apie „Krikščionis gyvenime“ knygų serijos leidimą.

Organizaciniai klausimai

Suvažiavime buvo svarstomi trys organizaciniai klausimai:

Ar atkurti Lietuvių Katalikų Mokslo akademiją Lietuvoje? Po išsamios istorinės apžvalgos, kurią padarė ilgametis Akademijos pirmininkas kun. dr. Antanas Liutimas, suvažiavimo dalyviai svarstė ir galutinai pasisakė už Akademijos atkūrimą Lietuvoje. Pramatoma, jog ateinantis Akademijos suvažiavimas įvyks Lietuvoje.

Ar atkurti teologijos-filosofijos fakultetą prie Vytauto Didžiojo universiteto Kaune? Po diskusijų suvažiavimas pasisakė už šio fakulteto atkūrimą.

Pluoštas italų poezijos

(Atkelta iš 3 psl.)

Mirtie, akmeninga upe... (Giuseppe Ungaretti, „Himnas mirčiai“, p. 80)

Netikra ir liūdna žmonių lemtis: žmonių, kurie praeina be atgarsio, kaip žemėn krintantys lapai. (Vincenzo Cardarelli, „Visa kartojasi“, p. 47)

Žinome, kad italų kalboje net paprasčiausi žodžiai „dieviškai“ suskamba. Ar vertimai į kitas kalbas nepakeičia natūralaus italų poezijos grožio? Tačiau versti vis tiek reikia. Pažiūrėjus į originalą, matyti, kaip nelengva yra versti poeziją iš vienos kalbos į kitą. O vis dėlto Povilo Gaučio vertimai lietuvių kalboje gerai skamba. Pavyzdžiui, štai Corrado Govoni pradeda eilėraštį „Italija“:

Quando nomino — Italia — voglio dire
questa terra divina
su cui si corica e cammina
il mio povero corpo
e mi fa piangere e soffrire...

Gaučio vertimas atitinka originalą ir yra pakankamai skambus:

Kai aš tariau — Italija — noriu tarti,

kad ši dieviška žemė,
kur vaikšto ir miega
mano vargšas kūnas,
kur aš raudu ir kenčiu, — (p. 36)

Poetai, aišku, užsiima ir komplikuotom mintim, filosofuoja, ironizuoja ir linksta rašyti net apie savo pačių poetinę kūrybą, be vaizdų pagalbos, abstrakčiai ir kartais labai hermetiškai. Tai jau sunkesnė poezijos sfera ir vertia skaitytoją susikaupti, ieškant prasmės. Štai kaip savo mintis apipavidalina Andrea Zanzotto:

O mano sužaloti žaisleliai,
mintys, kuriom aš tikiu ir matau,
godūs šauksmai,
beprotiški troškimai!...
Kokie purvini ir nevaisingi
užgožia dangų
nukirstų akuotų sąskambiai,

Nuomonės ir pastabos

Mykolas Drunga ne grafomanas

Paskutinio 1989 metų *Draugo* paskutiniame kultūriniam priede (1989.12.30) perskaičia Vytauto Juodkos laisvą redakciją, linksmai pavadintą „Numireliai rašo“. Iš pirmųjų 24 eilučių pakankamai sužinojau, kad Mykolas Drunga, 1989.12.16 *Draugo* II dalyje rašydamas apie Chicago lietuvių teatrą, tarp mirusių aktorių paminėjo ir autoriaus pavardę. Tos 24 eilutės parašyta šmaikščiai ir kultūringai. Bet po jų eina dar 34 eilutės, perpintos pagiežingom patyčiom, su tikslu oponentą „i nieką paversti“.

Šalia Mykolo Drungos paslydimo, prie mirusiųjų priskiriant dar labai gyvą asmenį (negi kas patikėtų, jog M.D. tai parašė sąmoningai, su kažkokiu piktu tikslu?), Vytautas Drunga, labai dideliu dalyku paverčia pirmojo samprotavimus dėl vyresnio amžiaus tipų suvaidinimo kompetencijos. Ta Mykolo Drungos rašinio vieta tikrai buvo keista, nelojiška. Juokingai keista. Tik tiek.

Bet Mykolas Drunga bemokydamas ir bebardamas, Vytautas Juodka teikia ant stalo savo penkias kortas — penkias pavardes. Atseit, žiūrėk dar keli vyrai gali vaidinti senius!... Čia dramos teatrą šiek tiek pažįstanciam skaitytojui tenka juoktis pilvą susiėmus. Nes kiekvienas ūgiu ir amžiumi ir vyro metus įkopus aktorius, reikalui esant, turi mokėti suvaidinti senį. Tam jis ir aktorius! Prieš porą mėnesių

ir čia jau grobia lempas nuo valgomų stalų, geroji valia jas vėl atstato. („Šauksmingas atvejis“, p. 152)

Arba Nanni Balestrini:

Didelis ideologinis epochos pažeidimas su savo amžinai pasiteisinimais tikrovę staiga nu smukdo į praeitį... („Be ašarų dėl rožių“, p. 176)

Čia net žodžiai skeliami ir skiemėnys perkeliama į kitą eilutę, drauge mintį dar labiau sukomplikuojant.

Ironizuojamas ir pats poezijos rašymas. Eugenio Montale sako, kad poetai laureatai vaikšto tik tarp medžių su retais vardais, kai jis pats mėgsta kelius, dingstančius daubose. Vittorio Sereni ironizuoja:

Mes vis dar teberašome eilėraščius.

Mes galvojame apie juos, meluodami

mūsų sujaudintom akim, kurios mum linki laimingų naujų metų. („Eilėraščiai“, p. 140)

O Salvatore Quasimodo prisipažįsta, kad

Netekus tavęs, pametus meilės kelią, baimė apėmė mane, ir netgi nejaučiu malonumo savo jausmingame dainavime, kuris džiovina mano burną. („Dienos baigmė“, p. 109)

Taip sakant, atvirai pasisakoma, kad be gyvenimo ar meilės poetas, lieka vienišas, „išsidainavęs“, šiais technikos laikais nesuprastas ir išsigandęs.

Tai gerai buvo pajutęs ir C. Martini, parašęs eilėraštį „Ką mes žinome apie žmogų?“, kuriame sakė:

Mokyti „erdvių“ mokslininkai, godūs šauksmai, „šaičiais“ nedaug daugiau apie jį [žmogų] žino,

nei kukli moterėlė, šnabzdanti savo rožinį rytmetinį.



Aurelijus Ovsiankienės grafika.

Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, vakar buvo atidaryta keturių menininkų iš Lietuvos paroda: Aurelijus Ovsiankienė (grafika), Konstantino Žardalevičiaus (tapyba) bei brolių Kosto ir Antano Ulevičių (keramika). Paroda Čiurlionio galerijoje vyks iki šių metų vasario 15 dienos.

Alfonsas Nakas Sunny Hills, Florida